

saco studentråd

Utbildad eller inbillad?

-om kvalitetssäkring i den högre utbildningen

Utbildad eller inbillad?

- om kvalitetssäkring i den högre utbildningen

Eva Westerberg, Magnus Wretlund, Erika Sundelin, Maria Karlsson, Klara Rapp och Mikaela Staaf 2008

Uppdaterad av Jeanette Lindberg och Sofia Andreasson 2009

Citera gärna ur skriften, men ange källa

© Saco Studentråd 2009

www.saco.se/student

Inledning

Du som sitter med den här rapporten i din hand, har du en högskoleutbildning? Eller går du på en just nu eller funderar du kanske på att börja på en? Hur valde eller hur väljer du, på vilka grunder? Vilken högskola ger Sveriges bästa socionomutbildning eller juristutbildning?

Ofta pratar man med kompisar, äldre syskon eller kanske föräldrar som har gått på ett visst lärosäte, "Är det bra där?" frågas och svaren skiftar, "Jo, den och den läraren är skitbra men den och den suger", "Universitet har fräscha datorsalar men det är svårt att hitta någonstans att bo" eller "Jo, det är asbra där, alla mina polare pluggade där så jag hade skitkul!". Den information som ges är ofta relevant och viktig men säger kanske inte så mycket om på vilket lärosäte du faktiskt får den utbildning som tillgodoser just dina krav och vilken som håller högst kvalitet.

Oavsett i vilket skede man är i förhållande till sin egen utbildning, men kanske i första hand när man står och ska välja, är det viktigt att ha en möjlighet att informera sig om flera olika lärosäten och kunna se vilken kvalitet de olika utbildningarna håller. Det är trots allt ett av de viktigaste val vi gör i livet! Tyvärr ger varken de glassiga katalogerna som lärosäten skickar ut, eller den reklam som fyller bussar och tunnelbana varje höst och vår, den information som möjliggör för studenter att göra informerade val. Möjligheten att söka information på annat håll är också begränsad och den som ges är ofta ofullständig och utan helhetsgrepp.

Saco Studentråd vill med den här rapporten göra ett inlägg i debatten kring vad utbildningskvalitet är, hur den bör mätas och hur studenterna kan informeras. Vi vill att högre utbildning ska löna sig och att samtliga studenter ska kunna ta del av en utbildning som håller hög kvalitet och som leder till ett spännande och rikt yrkesliv. Därför arbetar vi för en hög utbildningskvalitet på högre utbildning.

Augusti 2009

Stina Hamberg
Ordförande
Saco Studentråd

Innehåll

1. Varför mäta kvalitet?	4
2. Vad ska vi granska?	5
3. Vem ska ranka?	7
4. Detta görs idag- varför räcker det inte?	8
5. Hur ska vi ranka?	11
6. Avslutning	12

1. Varför mäta kvalitet?

Varför är det viktigt att mäta kvalitet? Vilket är syftet som eftersträvas med en kvalitetssäkrad utbildning? En hög kvalitet är betydelsefull ur flera perspektiv. För den enskilde är det en stor investering av både tid och pengar att skaffa sig en utbildning och man har därför rätt att kräva att utbildningen håller en god kvalitet. Utbildningar med hög kvalitet blir också mer attraktiva hos arbetsgivare. Även allmänheten har ett intresse av att skattepengar faktiskt resulterar i utbildningar med god kvalitet.

För studenten är det av stor vikt att få tydlig information om utbildningar eftersom utbildningsutbudet är oerhört brett. Idag ska studenten göra sitt val utan tydlig information om vare sig kvalitet eller innehåll. Därför är det viktigt att studenterna får vägledning för att hitta rätt utbildning. Information om och jämförelser mellan utbildningar bidrar till att studenter inte blir lurade in i utbildningar med dålig kvalitet. Samtidigt sporrar lärosätena att öka kvaliteten i de utbildningar som ges. Både arbetsgivare och sökande till universitet kan ha mycket stor hjälp av denna möjlighet att jämföra. Dessutom får varje lärosäte större kunskap om de egna utbildningarna i relation till övriga utbildningar runt om i landet. I viss mån kommer detta bidra till att konkurrensutsätta utbildningarna i jakten på studenter. En tydligare och mer omfattande kvalitetsgranskning skulle också främja rörligheten för studenter. Studenter kan av många olika skäl behöva byta både utbildning och lärosäte under studiernas gång – och bör så kunna göra – varför det måste finnas möjlighet att på ett enkelt sätt jämföra studiealternativen.

2. Vad ska vi granska?

Målsättningen är att en generell och återkommande utvärdering av samtliga program vid Sveriges universitet och högskolor ska genomföras. Vår idé om en ny form av kvalitetssäkring bygger på tre principer. Det första bygger på att kvalitet i utbildningen faktiskt kan mätas. Det andra är att kvalitetssäkringens resultat måste synliggöras på ett enkelt sätt för blivande studenter. Det tredje är att de universitet och högskolor som blir rankade efter sin kvalitet börjar konkurrera om studenterna på andra premisser än idag och på så sätt strävar efter att höja kvaliteten på sina utbildningar.

Att få en omfattande utvärdering av samtliga utbildningar, med beaktande av en rad faktorer, skapar enorma möjligheter samtidigt som det ger varje lärosäte incitament att förbättra sin verksamhet. Mest positivt med detta förslag är troligtvis att genom en överskådlig och heltäckande kvalitetsutvärdering blir bättre jämförelser mellan olika program möjliga.

Men vad är det egentligen som definierar kvalitet i den högre utbildningen? I debatten de senaste åren har ett antal olika parametrar lyfts fram. Allt kan inte mätas samtidigt, olika saker är viktiga för olika program och studenter. Saco Studentråd har här identifierat sex punkter som vi menar är en bra grund och tillsammans med andra parametrar skulle ge en god bild av utbildningskvaliteten.

1. Andelen studenter per lärare

Precis som att allt för stora klasser i grundskolan verkar hämmande på utvecklingen anser Saco Studentråd att undervisningsgrupperna i den högre utbildningen kan ses som en kvalitetsindikator. Att endast bedriva undervisning i grupper om 300 studenter i jättelika salar ger inte utrymme till den dialog studenter emellan och mellan studenter och lärare som främjar lärande.

2. Andelen lärare som har disputerat

All utbildning ska drivas på vetenskaplig och konstnärlig grund eller genom beprövad erfarenhet. Att en lärare har disputerat är inte en garanti för att läraren är den bästa pedagogen. Men genom att i den aktiva undervisningen på grundutbildningsnivå ha disputerade lärare ökar man chansen till närhet mellan grundutbildning och forskning. Det innebär att studenterna redan tidigt i sin utbildning får tillgång till aktuella forskningsrön och den senaste kunskapen.

3. Antal undervisningstimmar per vecka och student

Är det verkligen rimligt att heltidsstudier kan innebära 4-6 timmars lärarledd tid i veckan? På grund av bristande resurser har många lärosäten skurit ner lärarledda tiden inom framför allt humanistiska och samhällsvetenskapliga studier. Självstudier är utvecklande, men att helt och hållet lägga ut undervisningen på studenten är en pedagogisk tankekurva. Därför är antalet undervisningstimmar ett mått på utbildningens kvalitet.

4. Hög pedagogisk kompetens hos undervisande personal

Vi behöver ställa krav på dem som leder utbildningen. Runt om i landet kritiseras många utbildningar för att lärarna inte kan uppehålla en tillräcklig pedagogisk nivå för att det ska kännas värt för studenterna att närvara på föreläsningarna. Tyvärr når detta inte ända fram till undersökningar eller rapporter, då många av dessa tittar på en övergripande nivå där främst utbildningsprogram undersöks. Handlar det om enstaka kurser eller enskilda fall med lärare som inte kan uppehålla en tillräcklig pedagogisk nivå kan det "sopas under mattan", men sett

över hela landet innebär det problem. Undervisande personal på lärosätena måste ha både goda ämneskunskaper såväl som en hög pedagogisk kompetens. Saco Studenteråd menar att alla doktorander, lektorer, adjunkter och professorer bör ha en pedagogisk utbildning på minst 15 högskolepoäng.

5. Arbetslivsanknytning och övrig samverkan med det omgivande samhället

Högskolorna har i sitt uppdrag grundutbildning, forskning och samverkan med det närliggande samhället. Trots detta negligeras ofta den "tredje uppgiften". Vi ser att det är viktigt att stärka denna samverkan så att studenternas kompetens uppriktigt tas tillvara. Dessutom vill vi öka den ömsesidiga insikten och förståelsen mellan högskolor och arbetsgivare. Samverkansuppdraget måste tas på allvar! Det handlar om praktik, ökat entreprenörskapstänkande, gästföreläsare, career centers, studievägledning, alumniverksamhet med mera. I linje med Bolognaprocessens mål om anställningsbarhet bör lärosätena se ytterligare incitament för att arbeta med den tredje uppgiften.

6. Andelen som har relevant arbete senast ett år efter avslutad utbildning

Sverige behöver ett nationellt system för uppföljning. Blivande studenter måste få en chans att se vilka lärosäten som arbetar effektivt med arbetslivskontakter, vilka typer av jobb man kan få efter en viss utbildning och utifrån oberoende jämförelser kunna välja den utbildning som motsvarar de egna förväntningarna bäst. 2006 lämnade den statliga utredningen "Samverkan för ungas etablering på arbetsmarknaden" (SOU 2006:102) sitt slutbetänkande till regeringen. I utredningen finns förslag som, om de genomförs, kommer att förbättra för framtida studenter att få jobb de är utbildade för. I utredningen föreslås också att universitet och högskolor ska få i uppdrag att följa upp sina studenter efter examen. Tyvärr tycks utredningen ha fallit i glömska.

Även om andra faktorer än utbildningens kvalitet, såsom geografi, närhet till storstadsområdena och konjunkturläget, också påverkar etableringsgraden, så är det ingen ursäkt för att inte mäta etableringsgraden på arbetsmarknaden och informera studenterna om hur det ligger till.

3. Vem ska ranka?

Saco Studentråd ser stora vinster med att granskningen delas upp mellan olika aktörer för att få med åsikter från flera olika synvinklar. Högskoleverket ska tillsammans med universiteten även i fortsättningen ha ett stort ansvar för kvalitetsgranskningen, och här ska även studenternas åsikter tas tillvara på ett bra sätt. Såväl nyblivna studenter som de som funnits länge i högskolan och de som är nyutexaminerade bör tillfrågas eftersom olika krav ställs på utbildningen beroende på i vilket stadium man befinner sig.

Men det är inte nog. Arbetslivsföreträdare, både från det privata näringslivet och från den offentliga sektorn, bör finnas med tillsammans med till exempel fackliga organisationer som professionsexperter. För att få det nationella system som Saco Studentråd vill ha är denna bredd på perspektiv en förutsättning för en mer heltäckande ranking.

Genom att ha flera aktörer som granskar blir det ett utvärderingsinstrument som är användbart, inte bara för blivande studenter som ska investera både tid och pengar, utan även för arbetsgivare och allmänheten.

Kontroll av granskarna

European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR) är ett nystartat register över kvalitetssäkringsinstitutioner i Europa. För att stå listad måste institutioner själva ansöka, men de måste följa The European Standard and Guidelines for Quality Assurance (ESG). Registret samlar alltså kvalitetssäkringsinstitutioner och utvärderar förutsättningarna för kvalitetsgranskningen. I dagsläget är Högskoleverket den svenska institution som skulle kunna tänkas vara med i registret, men det är de inte. Saco Studentråd anser att Högskoleverket bör ansöka om att upptas i EQAR.

4. Detta görs idag- varför räcker det inte?

Under de senaste 15 åren har diskussionen kring kvalitet i den högre utbildningen till stor del fokuserats på expansionen av högskolor samt uppgraderingen av de regionala högskolorna till universitetsstatus. Glädjande nog har fokus i kvalitetsdiskussionen nu skiftat mot utbildningarnas faktiska innehåll. Den senaste tiden har flera utredningar presenterats som berör kvaliteten i högskolan, till exempel "Resurser för kvalitet" (SOU 2007:81) som presenterades i november 2007. Utredningen föreslog att mera resurser till högskolorna skulle vara beroende av hur hög kvaliteten var i utbildningen. Under samma period har även utredningen "Karriär för kvalitet" (SOU 2007:98) presenterats, där karriärvägarna inom akademien är under lupp.

Våren 2008 gav regeringen Högscoleverket i uppdrag att kartlägga ranking av universitet och högskolor och presenterade "Rankning av universitet och högskolor som studentinformation" (Rapport 2008:40 R). Man fann att de bedömningar som finns i dag varken är allsidiga, relevanta eller tillförlitliga och dessutom är oftast rankingen sammanvägningar av hela lärosäten.

De svenska högskolorna och universiteten har olika stora resurser för att bedöma kvaliteten i den egna högskolan. Större universitet som Lund och Uppsala har egna enheter för att utvärdera kvaliteten i utbildningen. Mindre högskolor saknar ofta resurser för att ha egna enheter som kontinuerligt utvärderar utbildningskvaliteten.

Högscoleverket

I dagsläget är det Högscoleverket som är ensamt ansvarigt för de officiella granskningarna av utbildningskvaliteten i hela landet. Högscoleverket granskar kvaliteten i alla utbildningar som leder fram till lägst kandidatexamen, konstnärlig kandidatexamen eller yrkesexamen på grundnivå.

I Högscoleverkets nya system för att mäta kvalitet (från 2007) används fem komponenter: utbildningsutvärderingar, granskningar av lärosätenas kvalitetsarbete, examensrättsprövningar, tematiska studier samt utmärkelsen "Framstående utbildningsmiljö" dit lärosätena själva får anmäla sig och delar av sitt lärosäte. Fram till och med 2012 kommer sex till nio lärosätens kvalitetsarbete granskas årligen.

Man gör även utbildningsutvärderingar. Detta genomförs i en sexårsplan med närliggande utbildningar samma år med start våren 2009, vilket Saco Studentråd anser är för sällan.

Som ett komplement till de olika kvalitetsgranskningarna genomför Högscoleverket även olika rikstäckande enkätundersökningar. Ett exempel är undersökningen "Studentspeglarna" som genomförs i syfte att kartlägga det som studenterna upplever som positivt, lärande och utvecklande med högskoleutbildning.

Svenskt Näringsliv

Svenskt Näringsliv driver webbplatsen www.hogskolekvalitet.se, med en ranking av utbildningar utifrån hur väl de samverkar med näringslivet. Sidan fungerar som en källa till information för blivande studenter, genom att de kan söka på olika utbildningar och jämföra dessa med varandra utifrån så kallade samverkanspoäng. Indikatorerna är bland annat hur många av studenterna som efter examen har ett relevant arbete och hur lång tid det tog innan de fick dessa,

praktikinslag och andra typer av arbetslivskontakter under utbildningen med mera. Man kan även välja efter vilka parametrar rankningen skall ske, så som bäst samverkan, störst chans till jobb, högst lön eller flest kvalificerade jobb.

Precis som att Höskoleverkets mätningar riskerar att bli för ensidiga blir Svenskt Näringslivs mätningar också det. Att samverkan med näringslivet är en prioriterad fråga håller vi med om, men det finns fler mått på utbildningskvalitet som bör vägas in i en heltäckande rankingslista. Än så länge är det också relativt få utbildningar som återfinns i Svenskt Näringslivs ranking.

Sydsvenska Industri- och Handelskammaren

Sydsvenska Industri- och Handelskammaren ger sedan 2006 årligen ut en högskolerankningsrapport. Rankningen mäter hur universitet och högskolor presterar och är framtagen utifrån företagets behov av att kunna rekrytera och vidareutbilda kvalificerad personal. Den täcker även in forskningsaspekter från respektive lärosäte. Modellen utgår från åtta områden med nio indikatorer, vilka sedan vägs samman till ett helhetsvärde för ett lärosäte. Bland indikatorerna återfinns antal helårsstudenter per lärare, andel disputerade lärare, andel extern finansiering (forskningsindikator) med flera.

Saco Studentråd anser att de indikatorer som används är bra i kombination med Svenskt Näringslivs granskning, men menar att det är fel att hela lärosäten granskas. Inom ett lärosäte återfinns en flora av utbildningar med olika förutsättningar och varierande kvalitet. En jämförelse på lärosätetsnivå kan därför ge missvisande information när studenten står inför att välja utbildning. Jämförelser bör göras främst på utbildningsnivå.

Uranks rankingar

Urank säger sig vara en association som årligen genomför en oberoende ranking av svenska universitet och högskolor. Urank består av tre personer, som alla har lång erfarenhet från högskolesektorn som lärare, rektorer och utvärderare.

Sedan 2007 har Urank presenterat årliga rankingar av svenska universitet och högskolor baserat på statistik från Höskoleverket och annat officiellt material. Syftet är att väcka debatt samt testa metoder och är således inte till för att informera om kvaliteten i den högre utbildningen. Urank har olika indikatorer som mäts; studenter, lärare, grundutbildning, forsknings- och forskarutbildning, bibliotek samt studentomdöme. Dessutom diskuteras rankingsbegreppet, och granskning av andra internationella rankingar utförs.

Att Urank vill bidra till debatten och bidra med en ökad förståelse för rankingssystem tycker Saco Studentråd är positivt, men vi menar, återigen, att det är fel att hela lärosäten granskas.

StudenterTyckerTill.se

StudenterTyckerTill.se är en webbplats som samlar omdömen från nuvarande eller tidigare högskole- och universitetsstudenter med syftet att erbjuda studenter oberoende vägledning samt möjlighet att göra sina röster hörda. Genom utvärderingar är förhoppningarna att webbplatsen även ska sätta press på högre utbildning och stimulera lärosäten till att ytterligare utveckla kvaliteten på sina utbildningar.

Utvärderingen består av fyra frågor samt möjlighet till kommentarer på områdena kurs, program och föreläsare. Gällande lärosäten lämnas inga omdömen, utan de får istället snittpoängen från kurs, program och föreläsare samt totalt. Saco Studentråd är, som vi tidigare nämnt positiva till att man kan se omdöme från respektive program, men tycker även att sättet lärosätet bedöms på

är en smart idé. Dock menar vi att denna bedömning inte är tillförlitlig och representativ eftersom den bara är gjord av ett fåtal av Sveriges studenter och i dagsläget bara berör vissa utbildningar. Dessutom är vi negativa till att enskilda föreläsare bedöms i detta forum. Personlig kritik bör ske på andra ställen än på Internet och det finns en överhängande risk att det leder till pajkastning.

Saco Studentråd tycker att ambitionen är bra med StudenterTyckerTill.se och det är bra att studenter får möjlighet att utvärdera öppet då det är svårt att veta vad de traditionella utvärderingarna leder till.

Internationella rankingslistor

Självklart är diskussionen om höjd kvalitet och rankning inte en isolerad svensk historia – och bör så heller inte vara. En önskan om att försöka ranka utbildningarna är tydlig runt om i Europa, något som kan förbättra konkurrenskraften och locka studenter från hela världen.

Det finns internationella rankingslistor, där "Shanghailistan" är den mest kända. Shanghai-listan fokuserar främst på citeringar och publiceringar av forskningsresultat. Ett annat exempel är "Times Higher Education supplement" som lägger störst vikt på hur lärosätet uppfattas av kollegor genom enkätundersökningar.

Båda dessa listor utgår snarare från forskarperspektivet, än från studentperspektivet. Saco Studentråd menar att en meningsfull rankning av utbildningar måste utgå ifrån både forskares och studenters perspektiv.

Hur går vi vidare?

Saco Studentråd menar att dessa utvärderingar inte är tillräckliga.

Högskoleverket bör inte vara ensamt om ansvaret för kvalitetssäkringen. Bilden som framträder i granskningarna blir för ensidig för att en rättvis rankning av utbildningar ska kunna göras. Högskoleverket bör därför tillsammans med universiteten, studenter, arbetslivsrepresentanter och fackliga organisationer som professionsexperter granska kvaliteten. Utbildningskvaliteten är i allra högsta grad relevant för Sveriges tillväxt. Det är dags att på allvar göra en kvalitetssäkring för framtidens kunskapsnation.

Det är viktigt att det fortfarande är de enskilda programmen och ämnena som rankas, inte hela lärosäten. Utbildningskvaliteten kan skilja sig åt mellan olika program, och en hel högskolemätning blir för trubbig för att användas i en rankning.

För att uppnå en högre utbildning av bästa kvalitet efterfrågar Saco Studentråd en rankning som är systematisk till sin form. Det krävs att rankningen är väl genomtänkt för att den ska få den genomslagskraft vi vill ha. Dessutom går resultaten att göra mer tillgängliga än vad de är idag. Om rankningen ska fungera som en källa till information för blivande studenter måste det också göras enkelt att jämföra olika utbildningar på olika orter.

Det är bättre att försöka mäta något än inget. Men Saco Studentråd tycker att det är dags att försöka måla hela bilden nu.

5. Hur ska vi ranka?

Högskoleverket finner i sin rapport "Rankning av universitet och högskolor som studentinformation" (2008:40 R) att sammanvägningar av hela lärosäten är problematiska, vilket Saco Studenteråd håller med om. Dessa typer av rankning ger egentligen mycket lite information om den enskilda utbildningen för studenten och ett och samma universitet är sällan bäst på allt. Det framgår inte minst av det faktum att de universitet med färre utbildningar, såsom KI, Handelshögskolan i Stockholm och Sveriges Lantbruksuniversitet, ofta återfinns i toppen av rankingarna. Denna metod förutsätter också att vi alla har samma definition av god kvalitet, vilket inte alltid är fallet. Arbetslivsanknytning kan vara mer relevant i en utbildning medan forskningsanknytning är viktigare i en annan.

Saco Studenteråd önskar sig en så heltäckande kvalitetsutvärdering som möjligt av Sveriges universitet och högskolor. Därför menar vi att en multidimensionell rankning där studenterna själva får definiera begreppet kvalitet är mest attraktiv för studenterna. Det mest kända exemplet på detta sätt att ranka utbildningar görs av tyska Centrum für Hochschulentwicklung (CHE). Här erbjuds 25 parametrar där studenten själv kan välja några som är av störst vikt för den kommande utbildningen. Utbildningarna kvalificerar sig sen utifrån de valda parametrarna i tre grupper: i topp, i mitten eller i botten. Det sker alltså ingen inbördes rangordning eftersom man menar att marginalerna kan vara mycket små sinsemellan i grupperna. Systemet ger snarare en detaljerad analys av utbildningarna än bara en generell rankning. Detta system visar tydligt både på universitets styrkor och på eventuella svagheter.

Som vi tidigare påpekat anser vi att många aktörer ska vara med och påverka hur rankningen av Sveriges högskolor och universitet skulle se ut och gå till, varför vi inte har tagit fram ett fullständigt spektra utan istället har vi valt att presentera sex parametrar som vi menar är bland de viktigaste. Dessa täcker in ett stort område då de får med både studenternas studievillkor, lärarnas kompetens och utbildningens innehåll samt forskningsanknytning, varför de skulle utgöra en bra grund för ett kommande svenskt rankingssystem. Utöver dessa sex parametrar kan ett flertal parametrar läggas till, såsom tillgång till bibliotek och datorer, antal citeringar i internationella tidskrifter, antal doktorander per 100 studenter etcetera. Olika utbildningar kräver olika förutsättningar, därför bör kvalitetsparametrar utarbetas i samarbete med studenter vid respektive utbildning.

6. Avslutning

Genom *Utbildad eller inbillad? - om kvalitetssäkring i den högre utbildningen* vill Saco Studentråd bidra till ökad debatt och mer kunskap kring utbildningskvalitet och rankning av utbildningar. Blivande studenter måste få tillgång till mer fakta innan de gör sitt val till högskolan. Fler aktörer måste vara involverade i kvalitetssäkringen så att fler perspektiv kommer fram. Det är dags att sätta ner foten kring vad som egentligen är utbildningskvalitet och vad som kan och ska mätas, och det är dags att våga jämföra och ranka de svenska utbildningarna.

Saco Studentråd är övertygade om att ett förnyat kvalitetsarbete både kommer de enskilda studenterna, de olika lärosätena och det svenska samhället i stort till nytta. Våra förslag i den här skriften hoppas vi ska förstärka möjligheterna för Sveriges framtida akademiker att få användning av sina kunskaper på bästa sätt och utveckla Sverige till ett kunskapssamhälle i världsklass!

Saco Studentråd är Sveriges största frivilliga studentorganisation. Vi samlar framtida akademiker inom de flesta utbildningsområden. Tillsammans är vi omkring 100 000 medlemmar. Saco Studentråd vill påverka utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken för att förbättra studenters och nyexaminerades situation. Självklart är vi partipolitiskt obundna och drivs av studenter, för studenter.

Saco Studentråd, Box 2206, 103 15 Stockholm
tel vx: 08-613 48 00, www.saco.se/student